

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА,
ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВО-ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ**

Т.Л. Бородавка

*аспірантка кафедри конституційного права та правосуддя
науковий керівник: к.ю.н., доц. К.Ю. Кармазіна*

**РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ
У ПОПЕРЕДЖЕННІ КАТУВАНЬ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ**

Право на свободу від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання не може підлягати жодним обмеженням. Застосування катувань та інших видів жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність поводження чи покарання є комплексною проблемою: моральною, соціальною, криміно-логічною, правовою. Вона має величезний суспільний резонанс та широко висвітлюється в засобах масової інформації.

Протягом багатьох років міжнародна спільнота намагається розв'язати цю проблему, приймаючи різні джерела права з питань протидії катуванням та створюючи відповідні інституційні механізми, які мають забезпечити виконання цих функцій.

Так, задля зниження катувань після ратифікації Україною 21 липня 2006 р. Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших видів жорстокого, нелюдського та такого, що принижує гідність поводження чи покарання [2], постало питання щодо створення національного превентивного механізму на базі інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Важливим кроком для створення національного превентивного механізму стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» щодо національного превентивного механізму» від 2 жовтня 2012 р. [1].

Національні превентивні механізми – це організації, призначені державами на виконання Факультативного протоколу Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання для попередження катувань та інших форм жорстокого поводження на національному рівні.

Характерними рисами національного превентивного механізму є: здійснення превентивних відвідувань; здійснення регулярних візитів; взаємодія з іншими органами, які відвідують місця несвободи – міжнародними, державними і громадськими; наділений відповідними повноваженнями, прописаними в нормативних актах; незалежний від органів виконавчої та судової влади; включає експертів, особисто та інституційно незалежних від державної влади; в достатній мірі забезпечений необхідними ресурсами.

Національний превентивний механізм в Україні був створений у 2012 р. для здійснення регулярних візитів до місць несвободи. Результатами цих візитів є надання рекомендацій відповідним органам для поліпшення поводження з людьми, що знаходяться в місцях несвободи, умов їх утримання і попередження катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання.

Так, після покладання функцій національного превентивного механізму на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини було складено перелік місць несвободи у розумінні Факультативного протоколу, які мають право відвідувати працівники національного превентивного механізму.

Уповноважений Верховної Ради України здійснює загальне керівництво та координацію всієї системи національного превентивного механізму, вносить акти реагування до органів державної влади з метою усунення виявлених в ході моніторингу порушень прав людини.

Також в регіонах утворюються регіональні представництва Уповноваженого з прав людини для забезпечення ефективної діяльності Уповноваженого Верховної Ради України та доступності здійснення особистого прийому громадян у віддалених від м. Києва адміністративно-територіальних одиницях.

Що стосується моніторів, то ними можуть бути правозахисники, лікарі, вчителі, соціальні працівники та представники інших професій, які пройшли спеціальну підготовку. Всіх цих людей повинно об'єднувати одне – бажання допомогти тим, хто знаходиться у вразливому становищі, та подолати практику катувань та жорстокого поводження. В Україні саме вони складають «плюсик» в системі «Омбудсман+» – коли візити без попередження до місць несвободи здійснюються спільно представниками Офісу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та громадськими моніторами.

Завданням членів моніторингової групи є забезпечення реалізації функцій національного превентивного механізму у сфері парламентського контролю за дотриманням права на захист від катувань та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, видів поводження і покарання.

Моніторинг місць несвободи в Україні здійснюється по відомствах: установи Національної поліції України, Міністерства юстиції України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Міністерства оборони України, Державної судової адміністрації України, заклади системи охорони здоров'я, Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики України.

Після кожного моніторингового візиту до місць несвободи протягом 7 робочих днів готується детальний звіт з описом виявлених порушень прав та свобод людини, а також надаються рекомендації щодо їх усунення.

Отже, національний превентивний механізм створений в першу чергу для моніторингу в сфері захисту та забезпечення прав людини у місцях несвободи, недоступних для громадськості. При цьому інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини не повинний замінювати або підміняти контрольно-наглядові державні інститути.

У своїй діяльності учасники національного превентивного механізму повинні користуватися певними державними стандартами, інструкціями, положеннями і наказами, які і визначають правове становище осіб, які перебувають у місцях несвободи.

Література:

1. Про внесення змін до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» щодо національного превентивного механізму» [Електронний ресурс]: Закон України від 2 жовтня 2012 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5409-17>. – Назва з екрана.
2. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання від 18 грудня 2002 р. № 57/199 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU05309.html. – Назва з екрана.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU84300.html. – Назва з екрана.